

Komentari Hrvatskog Telekoma d.d. na prijedlog odluke u postupku analize tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje iznajmljenog ili namijenjenog kapaciteta i na prijedlog odluke u postupku utvrđivanja mjerodavnog tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova

Zagreb, 15. srpnja 2011. godine

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: HAKOM) je 30. svibnja 2011. godine otvorila javnu raspravu o:

- prijedlogu odluke u postupku analize tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje iznajmljenog ili namijenjenog kapaciteta, čiji sastavni dio je i dokument „*Analiza tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje iznajmljenog ili namijenjenog kapaciteta*“ (dalje u tekstu: Analiza tržišta)
- prijedlogu odluke u postupku utvrđivanja mjerodavnog tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova, te dokumenta „*Tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova – Prijedlog Testa tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a*“ (dalje u tekstu: Test tri mjerila)

Hrvatski Telekom d.d. (dalje: HT) zahvaljuje HAKOM-u na otvorenoj mogućnosti da kroz predmetnu javnu raspravu izloži svoje komentare na navedene prijedloge odluka i dokumente.

Temeljni komentari i primjedbe HT-a u okviru ove javne rasprave odnose se na sljedeće:

- podaci korišteni u Analizi tržišta, odnosno Testa tri mjerila ne predstavljaju podatke na kojima bi se moglo utvrditi trenutno stanje na tržištu odnosno razvoj tržišta u razdoblju na koje se namjeravaju primijeniti zaključci temeljem provedenih analiza – mišljenja smo kako je potrebno uzeti u obzir razvoj tržišta iznajmljenih vodova u razdoblju od kraja 2009. godine do danas, činjenicu kako je T-Mobile Hrvatska d.o.o. (dalje u tekstu: T-Mobile) kao najveći korisnik iznajmljenih vodova HT-a u razdoblju do 2009. godine, od početka 2010. godine pripojen HT-u, te ukupne podatke vezane uz pojedino mjerodavno tržište, a ne samo podatke dijela operatora koji obavljaju djelatnost davanja u najam iznajmljenih vodova;
- definirane dimenzije mjerodavnih tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova i tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova, te predloženih regulatornih obveza u Analizi tržišta nisu u skladu s određenom granicom između zaključnih i prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova, odnosno s predloženim regulatornim obvezama u Analizi tržišta;
- prijedlog nove podjele na podržista na mjerodavnom tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova

1. Podaci korišteni za potrebu provođenja analize tržišta, odnosno testa tri mjerila

Odaziv operatora na zahtjev HAKOM-a za dostavom podataka

HAKOM je 12. veljače 2010. godine donio odluke¹ kojima je određeno 37 operatora koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje iznajmljenog ili namijenjenog kapaciteta i za utvrđivanje tržišta prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova i tržišta minimalnog skupa iznajmljenih vodova.

Međutim temeljem navedenog u Analizi tržišta i Testu tri mjerila proizlazi kako čak 15 operatora nije dostavilo podatke. Nadalje, 11 operatora je navelo kako ne pružaju uslugu iznajmljenog voda.

Dakle, od 37 operatora za koje je HAKOM u tom trenutku imao saznanja da obavljaju djelatnost davanja u najam elektroničke komunikacijske mreže i/ili vodova samo 11 operatora je dostavilo tražene podatke, odnosno drugim riječima manje od 30%.

Pri tome u Analizi tržišta i Testu tri mjerila ne nalazimo što se poduzelo u slučaju operatora koji nisu dostavili tražene podatke, odnosno u slučaju operatora koji su prijavljeni za obavljanje djelatnosti davanja u najam elektroničke komunikacijske mreže i/ili vodova, a u ovoj prigodi su odgovorili kako ne pružaju tu uslugu.

S obzirom da je mali broj operatora dostavio tražene podatke smatramo kako je vrlo važno da HAKOM detaljno obrazloži koji su podaci uzeti u obzir u provedenim analizama i na koji način. Na primjer postavlja se pitanje da li su u provedenim analizama korišteni isključivo podaci koje je dostavilo 11 operatora, da li su korišteni neki drugi izvori podataka dostupni HAKOM-u ili su ipak rađene i neke procjene podataka za operatore koji iz nekog razloga nisu dostavili tražene podatke.

Naime, temeljem podataka o vodovima koje je HT iznajmljivao od drugih operatora u razdoblju od 2007. do 2009. godine proizlazi kako među njima ima i vodova koji su iznajmljeni i od operatora² koji HAKOM-u nisu dostavili podatke temeljem upitnika.

U svakom slučaju smatramo kako analiza temeljena samo na podacima 30% pozvanih operatora ne može dati realan prikaz stanja na pojedinom mjerodavnom tržištu, odnosno kako temeljem toga nije moguće niti donijeti ispravne zaključke vezano uz određivanje dimenzija mjerodavnih tržišta, procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom ili procjenu prepreka razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja.

U konačnici ukoliko nije osigurano prikupljanje podataka od svih operatora koji pružaju usluge na pojedinom mjerodavnom tržištu dovodi se u pitanje sam smisao prikupljanja podataka, te ulaganja značajnih napora pojedinih operatora da prikupe i obrade tražene povijesne podatke, ako rezultat toga može biti nerealno uvećan tržišni udio operatora koji su dostavili podatke, a što u slučaju HT-a dovodi i do predlaganja sveobuhvatnih regulatornih mjera. U tom smislu smatramo opravdanim postaviti pitanje kako bi analiza tržišta izgledala da niti HT nije dostavio podatke.

¹ Klasa: UP/I-344-01/10-01/436, Ur.broj: 376-11-10-02 od 12. veljače 2010. godine i Klasa: UP/I-344-01/10-01/437, Ur.broj: 376-11-10-01 od 12. veljače 2010. godine. Pretpostavljamo kako su u Analizi tržišta i Testu tri mjerila omaškom ostale druge oznake navedenih odluka.

² Po potrebi, na temelju zahtjeva HAKOM-a, mogu se dostaviti detaljniji podaci HAKOM-u

Vremensko razdoblje za koje su prikupljeni podaci

Vežano uz prikupljene podatke smatramo nužnim ukazati i na činjenicu kako je HAKOM u dostavljanom upitniku za analizu tržišta iznajmljenih vodova³ (dalje u tekstu: upitnik) prikupljao podatke za razdoblje od početka 2007. godine do kraja 2009. godine. S obzirom da je dovršetak analize svih mjerodavnih tržišta iznajmljenih vodova predviđen za kraj ove godine, proizlazi kako bi se predložene regulatorne mjere u Analizi tržišta, te moguće regulatorne mjere na tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova počele primjenjivati od početka 2012. godine nadalje⁴.

Pri tome skrećemo pozornost na članak 20. Preporuke Europske komisije o analizi tržišta i procjene značajne tržišne snage⁵ temeljem kojeg slijedi kako će pri provođenju analize tržišta nacionalno regulatorno tijelo provesti unaprijed gledanu strukturnu procjenu mjerodavnog tržišta, temeljenu na postojećim tržišnim uvjetima. Nadalje, u istom članku se navodi kako nacionalno regulatorno tijelo u analizi treba uzeti u obzir podatke iz prošlosti ako su takvi podaci relevantni za razvoj tržišta u predvidivoj budućnosti.

U slučaju predmetne Analize tržišta, odnosno Testa tri mjerila, smatramo kako prikupljeni podaci nisu i ne mogu bit relevantni za razvoj mjerodavnih tržišta u predvidivoj budućnosti zbog sljedećih razloga:

- provedene analize se temelje na podacima koje je dostavilo samo 30% operatora na tržištu
- posljednji korišteni podaci su iz 2009. godine, nakon čega je došlo do promjena koje imaju značajan utjecaj na tržište:
 - o prema dostupnim podacima sa službenih stranica HAKOM-a⁶, broj operatora koji obavljaju djelatnost davanja u najam elektroničke komunikacijske mreže i/ili vodova je 46. Dakle u razdoblju od veljače 2010. godine do danas broj operatora je povećan za 24%, što ukazuje da ne postoje visoke i trajne zapreke za ulazak na mjerodavno tržište, odnosno upućuje kako tržište teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja.
 - o u upitniku je jasno i nedvojbeno bilo navedeno kako se traže podaci isključivo o vodovima koji se iznajmljuju drugim operatorima⁷. Slijedom navedenog za traženo

³ Upitnik za analizu tržišta iznajmljenih vodova poslan HT-u dopisom od 19. veljače 2010 godine (Klasa: UP/I-344-01/10-01/438, Ur.broj: 376-11-10-01)

⁴ Iako je na predstavljanju analize tržišta iznajmljenih vodova 30. svibnja 2011. godine od strane HAKOM-a bilo najavljeno kako će se donošenje konačne odluke uskladiti za sva mjerodavna tržišta, navedeno ne proizlazi iz dokumenata koji su stavljeni na javnu raspravu

⁵ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (2002/C 165/03)

(20) In carrying out the market analysis under the terms of Article 16 of the framework Directive, NRAs will conduct a forward looking, structural evaluation of the relevant market, based on existing market conditions. NRAs should determine whether the market is prospectively competitive, and thus whether any lack of effective competition is durable, by taking into account expected or foreseeable market developments over the course of a reasonable period. The actual period used should reflect the specific characteristics of the market and the expected timing for the next review of the relevant market by the NRA. NRAs should take past data into account in their analysis when such data are relevant to the developments in that market in the foreseeable future.

⁶ <http://www.hakom.hr/default.aspx?id=816>, na dan 15. srpnja 2011. godine

⁷ Naputak HAKOM-a na prvom listu Upitnika za analizu tržišta iznajmljenih vodova poslanog HT-u dopisom od 19. veljače 2010 godine (Klasa: UP/I-344-01/10-01/438, Ur.broj: 376-11-10-01)

razdoblje do 31. prosinca 2009. godine dostavljeni su i podaci o iznajmljenim vodovima HT-a drugim operatorima, uključujući i T-Mobile-u.

Pri tome u promatranom razdoblju do 31. prosinca 2009. godine T-Mobile je bio najveći operator korisnik iznajmljenih vodova HT-a. Na primjer prema podacima koji su HAKOM-u dostavljeni za potrebe predmetnih analiza proizlazi da je godišnje čak do 60% veleprodajnih prihoda HT-a ostvareno od iznajmljivanja vodova T-Mobile-u.

Međutim s obzirom da je od 1. siječnja 2010. godine T-Mobile pripojen HT-u, vodovi koji se koriste za potrebe pokretne elektroničke komunikacijske mreže HT-a se ne mogu više promatrati kao vodovi iznajmljeni drugom operatoru. Stoga je nedvojbeno kako bi u slučaju analize podataka o iznajmljenim vodovima na veleprodajnoj razini u razdoblju nakon 31. prosinca 2009. godine podaci za HT, ali i za mjerodavna veleprodajna tržišta koja su predmet analize, bili značajno različiti nego u razdoblju do 31. prosinca 2009. godine.

- moguće promjene na tržištu vezano uz ponudu i potražnju pojedinih korištenih tehnologija i prijenosnih brzina iznajmljenih vodova u razdoblju od kraja 2009. godine do danas
- konsolidacija na tržištu elektroničkih komunikacijskih usluga – na primjer posljednja objava o preuzimanjima Bnet-a Hrvatska d.o.o. od strane Vipnet-a d.o.o., odnosno Antena J.D. d.o.o. i Kerman d.o.o. od strane Voljatel-a, a što može imati značajan utjecaj na razvoj mjerodavnih veleprodajnih tržišta iznajmljenih vodova u promatranom razdoblju predložene ex-ante regulacije tržišta

Iz prethodno navedenog proizlazi kako je na tržištu veleprodajnih iznajmljenih vodova došlo do značajnih promjena nakon razdoblja za koje su prikupljeni podaci korišteni u Analizi tržišta i Testu tri mjerila, te se stoga temeljem prikupljenih podataka ne mogu donositi zaključci niti o trenutnom stanju na tržištu, te stoga takvi podaci ne mogu predstavljati niti relevantne podatke za predviđanje razvoja mjerodavnih tržišta u budućem razdoblju.

Stoga pozivamo HAKOM da ponovi postupak prikupljanja podataka na način da se podaci prikupe za 2010. godinu, te prvu polovicu 2011. godine, te da se pri tome osigura dostavljanje podataka od svih operatora koji obavljaju djelatnost davanja u najam elektroničkih komunikacijskih vodova.

Smatramo kako je to nužan preduvjet kako bi se na temelju relevantnih podataka mogla odrediti mjerodavna tržišta, dimenzije mjerodavnih tržišta, trenutni tržišni udjeli operatora na pojedinim mjerodavnim tržištima, te provesti procjena postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na pojedinom mjerodavnom tržištu.

Dodatno, molimo informaciju da li se radila provjera i usporedba prikupljenih podataka s raspoloživim informacijama kako bi se utvrdilo da li su operatori na jednoznačan način shvatili upitnik, odnosno da li su putem upitnika prikupljeni podaci u skladu s podacima koji su HAKOM-u na drugi način raspoloživi o tržištu iznajmljenih vodova.

2. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Određivanje usluge iznajmljenog voda

Radi otklanjanja bilo kakvih dvojbi, do kojih posebno može doći u dijelu koji se odnosi na regulatorne obveze, smatramo nužnim u poglavlju 3.1. Analize tržišta i Testa tri mjerila u kojem se za potrebe analize definira što se smatra uslugom iznajmljenog voda jasno naznačiti da se pri tome misli na postojeći dostupan (izgrađen) kapacitet za koji postoji i tehnička mogućnost da se može ponuditi u najam.

Naime, smatramo kako nije dvojbeno kako predmet davanja u najam ne može biti nešto što ne postoji, nije u funkciji ili nije raspoloživo. Ujedno ukoliko nisu ispunjeni navedeni uvjeti nije moguće niti omogućiti zajamčeni prijenosni kapacitet što je jedan od uvjeta da bi se elektronička komunikacijska usluga mogla smatrati uslugom iznajmljenog voda.

Takav pristup je na tragu i navoda HAKOM-a iz točke 5.2. Testa tri mjerila gdje se upravo navodi situacija operatora koji ima vlastitu mrežnu infrastrukturu, odnosno vlastiti prijenosni segment iznajmljenog voda te ima višak kapaciteta.

Određivanje granice između zaključnih i prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova

HT je na sastancima koji su prethodili izradi upitnika, odnosno u dopisu⁸ kojim su dostavljeni traženi podaci, jasno naznačio kako se usluga iznajmljivanja vodova na veleprodajnoj razini pruža u načelu na način da se sukladno tehničkoj realizaciji usluge razlikuje priključni (zaključni) segment (od lokacije krajnjeg korisnika ili operatora do pristupne točke koja je najbliže lokaciji krajnjeg korisnika, odnosno operatora) i prijenosni segment (između dviju pristupnih točaka).

Temeljem navedenog u poglavlju 5.1.4.1. u Analizi tržišta i Testu tri mjerila proizlazi kako je HAKOM načelno prihvatio takav princip s obzirom da je zaključni segment dio iznajmljenog voda između lokacije korisnika i najbližeg transmisijskog čvora pristupnog operatora, dok je prijenosni segment dio iznajmljenog voda između dva zaključna segmenta ili zaključnog segmenta i transmisijskog čvora operatora korisnika.

Takav pristup u određivanju granice između zaključnih i prijenosnih segmenata u skladu je i sa dokumentima Komisije⁹ koji navodi kako će podjela što predstavlja zaključni segment a što prijenosni segment iznajmljenih vodova ovisiti o topologiji mreže specifično za pojedinu državu članicu, te da će temeljem toga biti određena od strane relevantnog nacionalnog regulatornog tijela.

Navedeno određivanje granice između zaključnih i prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova je temeljno iz razloga što se u predmetnom slučaju radi o utvrđivanju dva zasebna tržišta, te upravo navedena granica određuje u kojem dijelu se mogu primjenjivati regulatorne obveze određene Analizom tržišta.

Pri tome i HAKOM u poglavlju 3.3. Analize tržišta i Testa tri mjerila navodi kako se zaključni segmenti i prijenosni segmenti ne mogu smatrati dijelom istog mjerodavnog tržišta, te je shodno tome predmet

⁸ JOP 9232586 BK, od 12. travnja 2010. godine

⁹ Na primjer: Commission Staff working document, Explanatory note Accompanying document to the Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services (Second edition), C(2007)(5406), poglavlje 4.2.3

Analize tržišta tržište zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, dok je predmet Testa tri mjerila tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova.

Međutim neovisno o tome, u poglavlju 8.1.4. Analize tržišta HAKOM ipak predlaže regulatorne obveze koje bi se primjenjivale i na prijenosne segmente iznajmljenih vodova, uz navod da bez obzira na to što su zaključni i prijenosni segment iznajmljenih vodova zasebne logičke cjeline cijena treba biti određena za cijelu uslugu.

Smatramo kako se takvim prijedlogom regulatorne obveze izlazi izvan okvira koji su određeni dimenzijom tržišta, što detaljnije obrazlažemo u 4. poglavlju ovog dokumenta.

Nadalje, s obzirom na navedeno u ovom poglavlju, te na činjenicu kako je u Testu tri mjerila podjela na konkurentne i nekonkurentne relacije provedena na teoretskoj osnovi, mišljenja smo kako bi bilo prikladnije da je veleprodajno tržište prijenosnih segmenata podijeljeno na način da se s obzirom na razinu izgrađenosti mreže drugih operatora, odnosno njihovu nazočnost na pojedinim točkama (point of presence; dalje u tekstu: POP) razlikuju prijenosni segmenti između središta županija (za koja smatramo kako bi trebale predstavljati konkurentne relacije) i prijenosni segmenti unutar pojedine županije (za koje se bi se eventualno moglo pojedinačno utvrđivati da li predstavljaju konkurentne ili nekonkurentne relacije). Detaljniji opis ovog prijedloga dajemo u poglavlju 5. ovog dokumenta.

Usluge iznajmljenog voda koju operatori pružaju za vlastite potrebe

HAKOM u poglavlju 5.1.4.3. Analize tržišta, odnosno 5.1.4.4. Testa tri mjerila razmatra ulazi li s obzirom na zamjenjivost na strani potražnje na veleprodajnoj razini u mjerodavno tržište usluga tradicionalnog digitalnog voda i usluga iznajmljenog voda putem Ethernet prijenosne tehnologije i IP/MPLS prijenosne tehnologije koju operatori pružaju putem vlastite pristupne infrastrukture, odnosno za vlastite potrebe.

U tom razmatranju HAKOM navodi da bi u slučaju odsustva regulacije i povećanja cijene veleprodajne usluge iznajmljenog voda od strane bivšeg monopolista moglo doći do prelaska krajnjih korisnika na druge maloprodajne usluge, što bi bivšem monopolistu povećanje cijene učinilo neisplativim, odnosno da bi dovelo do smanjenja prodaje veleprodajne usluge. Slijedom toga HAKOM smatra da usluga iznajmljivanja vodova koju operatori pružaju za vlastite potrebe ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

S obzirom na navedeno proizlazi da je odsustvo regulacije nužan preduvjet da bi usluga iznajmljivanja vodova koju operatori pružaju za vlastite potrebe ulazila u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta.

Međutim kako se kasnije u Analizi tržišta u slučaju HT-a predlaže regulacija usluga iznajmljivanja vodova očito je kako nije ispunjen preduvjet iz pretpostavke HAKOM-a za prelazak krajnjih korisnika na druge maloprodajne usluge, te samim time smatramo kako nije opravdano uslugu iznajmljivanja vodova koju operatori pružaju za vlastite potrebe uključivati u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta na koje se primjenjuje regulacija.

Smatramo kako je za utvrđivanje mjerodavnih tržišta nužno uzeti u obzir posljednje dostupne podatke, vodeći pri tome računa da tako korišteni podaci pružaju realnu i sveobuhvatnu sliku trenutnog stanja na tržištu kako je opisano u 1. poglavlju ovog dokumenta.

Također, smatramo kako granica između zaključnih i prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova predstavlja osnovu za određivanje pojedinog mjerodavnog tržišta u dimenziji usluge, te da se utvrđena granica treba primjenjivati dosljedno kroz cijeli dokument.

Zaključno, smatramo kako u Analizi tržišta i Testu tri mjerila nije utvrđeno da u slučaju regulacije usluga iznajmljenog voda koju operatori pružaju za vlastite potrebe ulazi u dimenziju usluga mjerodavnog tržišta

3. Analiza podataka na mjerodavnom tržištu iznajmljenih vodova

Analiza podataka na tržištu veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova

U poglavlju 6.2.1. Analize tržišta HAKOM navodi kako je sukladno analizi zaprimljenih podataka HAKOM izračunao tržišne udjele na tržištu veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova.

S obzirom da je vrlo mali postotak operatora dostavio podatke za promatrano razdoblje, te da HAKOM ne navodi da je radio bilo kakve procjene kakvi bi tržišni udjeli operatora bili u slučaju da se uzmu u obzir podaci za cjelokupno tržište, smatramo kako izraženi tržišni udjeli ne daju realnu sliku stanja na tržištu.

Pri tome skrećemo pozornost kako je tržišni udjel izražen isključivo u broju zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, bez naznaka o mogućim tržišnim udjelima ovisno o ostvarenim prihodima od pružanja usluge davanja u najam zaključnih segmenata iznajmljenih vodova. Štoviše, HAKOM putem upitnika nije ni prikupljao podatke o prihodima podijeljenima na zaključni i prijenosni segment, nego isključivo ukupno ostvarene veleprodajne prihode.

Također smatramo nužnim još jednom naglasiti kako podaci iz vremenskog razdoblja za koje su prikupljeni podaci, čak i uz pretpostavku da je HAKOM radio procjenu udjela operatora koji nisu dostavili podatke, ne mogu dati sliku stanja na promatranim tržištima na način da ista odgovara trenutnom stanju na tržištu (temeljem navedenog u 1. poglavlju ovog dokumenta).

Nadalje, iz podataka koji su navedeni u Analizi tržišta može se vidjeti samo tendencija kretanja korištenja pojedinih tehnologija iznajmljenih vodova samo na maloprodajnoj razini i to neovisno o tome radi li se o zaključnim segmentima ili o prijenosnim segmentima, dok je analiza udjela pojedinih tehnologija u promatranom razdoblju na veleprodajnoj razini u cijelosti izostala.

Nadalje iz Analize tržišta ne proizlazi niti da su rađene analize tržišnih udjela operatora zasebno za Ethernet, IP/MPLS i tradicionalne digitalne vodove.

Pri tome je jedino dat prikaz 6 operatora koji su u najvećem broju imali u zaključnom segmentu iznajmljene Ethernet i tradicionalne digitalne vodove od HT-a. Smatramo nužnim ovdje još jednom istaknuti kako je i iz Slike 10. u Analizi tržišta vidljiv značajan udio T-Mobile-a u broju iznajmljenih vodova HT-a. Navedeno dodatno potvrđuje da bi u slučaju uzimanja u obzir činjenice kako vodovi koje HT koristi za potrebe svoje pokretne mreže više ne predstavljaju iznajmljene vodove i podaci na Slici 10. u Analizi tržišta izgledali bitno drugačija, što nadalje dovodi u pitanje i zaključak iz Analize tržišta kako na navedenom tržištu ne postoji protutežna kupovna moć.

Uz to postavlja se pitanje zašto nisu prikazani udjeli operatora i za IP/MPLS tehnologiju.

Uz već navedeni nedostatak analize korištenja pojedinih prijenosnih tehnologija na veleprodajnoj razini u Analizi tržišta nedostaje i analiza razdiobe korištenja pojedinih prijenosnih brzina ukupno i po pojedinim korištenim tehnologijama na veleprodajnoj razini. Naime, u poglavlju 5.1.1.2.4. navedeni su samo omjeri cijena za pojedine brzine, te brzine koje se nalaze u ponudi.

Mišljenja smo kako je analiza korištenja pojedinih prijenosnih brzina na veleprodajnoj razini nužna, te da bi mogla ukazati da li bi bila opravdana i potrebna podjela na podržista na temelju prijenosnih brzina. Veći broj država članica Europske unije koje su napravile takvu podjelu ukazuje na opravdanost provođenja analize i u tom smjeru¹⁰.

Zaključno, smatramo kako je slijedom svega prethodno navedenog uz prikupljanje podataka za razdoblje od kraja 2010. godine do kraja prve polovice 2011. godine i uzimajući u obzir promjene na tržištu potrebno napraviti dodatne analize po pojedinim tehnologijama i prijenosnim brzinama kako bi se mogla dobiti cjelovita slika stanja na tržištu, te relevantnih tržišnih uvjeta, a po potrebi napravila i dodatna podjela na podržista.

Dodatno, vezano uz provedenu analizu podataka na mjerodavnim tržištima iznajmljenih vodova, skrećemo pozornost kako prema našim procjenama drugi operatori imaju kolokacije na više od 60% priključaka iznajmljenih vodova HT-a koji se temelje na bakru. Ukoliko bi se uzeli u obzir i priključci temeljeni na optici taj broj bi vjerojatno bio još i veći. Smatramo kako bi i navedeni podatak bilo potrebno uzeti u obzir u analizi podataka s obzirom da može ukazivati na obuhvat mreža svih operatora, odnosno da može govoriti u prilog tome da drugi operatori imaju dostup u zaključnom segmentu do većeg broja korisnika.

Analiza podataka na tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova

Većina komentara navedenih vezano uz analizu tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova primjenjiva je i u slučaju analize podataka na tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova.

Štoviše, mišljenja smo kako u slučaju Testa tri mjerila dolazi još više do izražaja činjenica kako velika većina operatora nije dostavila tražene podatke, te kako se analiza temelji na zastarjelim podacima koji ne mogu biti relevantni za procjenu trenutnog stanja i budućeg razvoja tržišta. Na to upućuje i zaključak iz poglavlja 6.1.1. u kojem HAKOM ukazuje na 33%-tni porast prihoda ostalih operatora u razdoblju od 2007. godine do kraja 2009. godine. S obzirom na takav rast u promatranom razdoblju smatramo kako je nužno utvrditi kretanje navedenog pokazatelja i u razdoblju od 2009. godine do danas. Međutim vezano za podatak o porastu prihoda ostalih operatora od veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova postavlja se pitanje temeljem kojih pokazatelja je HAKOM došao do navedenog postotka s obzirom da su se prikupljali samo podaci o ukupno ostvarenim prihodima na veleprodajnoj razini od usluge iznajmljenih vodova, a ne po prijenosnim i zaključnim segmentima.

Nadalje i u slučaju prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova su primjenjivi komentari koji se odnose na izostavljenu detaljniju analizu podatka vezano uz korištenu prijenosnu tehnologiju i brzinu prijenosa. Navedeno posebno dolazi do izražaja u slučaju razmatranja ulazi li u mjerodavno tržište usluga iznajmljenog voda putem xWDM tehnologije. Naime u poglavlju 5.1.4.3. Testa tri mjerila navedeno je samo kako određeni operatori zamjenjuju vodove za povezivanje vlastitih komutacijskih čvorišta putem Ethernet tehnologije vodovima putem xWDM tehnologije. Međutim iz navedenog nije razvidno koliko je u promatranom razdoblju do kraja 2009. godine zastupljena xWDM tehnologija i na kojim brzinama, odnosno da li činjenica da su samo određeni operatori prelazili na xWDM tehnologiju predstavlja dovoljan razlog da se xWDM tehnologija može smatrati zamjenskom uslugom Ethernet vodovima, odnosno temeljem toga biti potencijalno regulirana usluga.

¹⁰ Prema podacima Cullen Internationala na tržištu zaključnih segmenata iznajmljenih vodova takva podjela postoji u Austriji, Češkoj, Grčkoj, Litvi, Nizozemskoj, Rumunjskoj, Španjolskoj, Velikoj Britaniji, te na određeni način i u Estoniji

Vežano uz analizu podataka na tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova smatramo kako je izostala iznimno bitna analiza podataka o geografskoj raspoloživosti prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova svih operatora.

Naime prema navedenom u poglavlju 5.2. Testa tri mjerila podjela na konkurentne i nekonkurentne relacije ovisi o tome da li je na relaciji prijenosnog segmenta iznajmljenih vodova u početnoj i završnoj točki relacije postoji najmanje jedan operator koji nije povezano društvo HT-a.

Iz navedenog u poglavlju 5.2. Testa tri mjerila može se zaključiti kako HAKOM polazi od pretpostavke da HT na bilo kojoj relaciji na području Republike Hrvatske raspolaže prijenosnim segmentom, pri čemu na takvom prijenosnom segmentu postoji raspoloživi višak kapaciteta. Međutim za navedenu pretpostavku HAKOM ne navodi argumente na kojima se ista temelji.

Općenito smatramo kako bi HAKOM trebao napraviti analizu udjela pojedinih operatora na veleprodajnim prijenosnim segmentima iznajmljenih vodova, te da bi i taj podatak trebao biti prikazan.

Nadalje iz Testa tri mjerila nije razvidno niti da li je HAKOM proveo analizu na kojim konkretnim relacijama drugi operatori raspolažu prijenosnim segmentima. Smatramo kako bi takva analiza bila iznimno bitna te da bi se temeljem toga moglo zaključiti na kojim područjima više operatora može ponuditi prijenosne segmente iznajmljenih vodova.

Zaključno, smatramo kako je slijedom svega prethodno navedenog uz prikupljanje podataka za razdoblje od kraja 2010. godine do kraja prve polovice 2011. godine i uzimajući u obzir promjene na tržištu potrebno napraviti dodatne analize po pojedinim tehnologijama i prijenosnim brzinama, te geografske raspoloživosti prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova kako bi se mogla dobiti cjelovita slika stanja na tržištu, te relevantnih tržišnih uvjeta.

4. Predložene regulatorne obveze

HAKOM u poglavlju 7.2. Analize tržišta navodi niz prepreka razvoju tržišnog natjecanja za koje se iznose pretpostavke da bi ih HT u odsustvu regulacije mogao postaviti. Iako su prepreke navedene hipotetski smatramo kako bi se promatrano sa strane temeljem navedenog moglo dobiti dojam kako je do opisanih prepreka već u ovom trenutku došlo.

Naime, ukoliko se uzme kao primjer pružanje usluge iznajmljenih vodova putem Ethernet tehnologije koja nije regulirana, a čija regulacija se predlaže Analizom tržišta, smatramo kako je HAKOM prije navođenja pretpostavki u poglavlju 7.2. Analize tržišta trebao provesti i analizu da li je do opisanih prepreka došlo u razdoblju dok nije postojala regulacija, a ukoliko takvih prepreka nije bilo zašto se smatra da bi nakon provedene analize do takvih prepreka moglo doći.

Navedeno smatramo iznimno bitnim s obzirom da se regulatorne obveze moraju temeljiti na prirodni utvrđenog nedostatka na tržištu¹¹. Drugim riječima, ukoliko u ovom trenutku dok ne postoji regulacija nije utvrđen pojedini nedostatak na tržištu, smatramo kako bi HAKOM morao jasno argumentirati zašto smatra da bi u promatranom budućem razdoblju takav nedostatak mogao nastupiti.

¹¹ Poglavlje 8. Analize tržišta, članka 56. Stavak 3. Zakona o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08)

Prijedlogom regulatornih obveza HAKOM u Analizi tržišta predviđa HT-u odrediti obveze koje bi za HT značile obvezu provođenja sveobuhvatnih izmjena koje se odnose na omogućavanje i realizaciju usluge iznajmljenog voda.

Naime predložena struktura regulatornih obveza ne nadovezuje se na trenutni način pružanja usluga iznajmljenog voda koji uzima u obzir mjesne i županijske granice, tj. kao relevantno uzima samo broj priključnih točaka bez obzira na udaljenosti.

S obzirom da i Europska komisija daje mogućnost nacionalnim regulatorima da u svojim analizama tržišta i određivanju regulatornih obaveza uvažavaju specifičnosti i topologiju postojećih mreža, to je iskorišteno u mnogim državama članicama Europske unije pri izradi standardnih ponuda i određivanju cijene iznajmljenih vodova pri čemu je zadržana postojeća podjela vodova koja je bazirana na strukturi mreže, te pri čemu nije čak primijenjena ni podjela vodova prema duljini (do 2 km, 5km, 15 km, 50 km) iz Preporuke Europske komisije o pružanju iznajmljenih vodova – II. dio¹² (dalje Preporuka Europske komisije).

Navodimo nekoliko primjera:

- Belgacom - u svojoj SP dijeli vodove i određuje cijenu obzirom na to da li su vodovi
 - „lokalni“,
 - „intra-zone“ ili
 - „intra-area“
 a cijena za svaki od ovih tipova ovisi i o tome da li se krajnja točka voda nalazi na lokaciji Belgacom-a ili na vanjskoj lokaciji, što rezultira u sljedećim varijantama
 - Između 2 Belgacom lokacije
 - Između Belgacom i vanjske lokacije
 - Između 2 vanjske lokacije
- Eircom – naplaćuje se paušal za određenu brzinu plus naknada po kilometru i to jedna cijena za dužine do 30 km i druga za dužine iznad 30 km
- Telekom Slovenija – svaka brzina ima neku svoju podjelu po dužinama
 - 2 Mbps se dijeli na dužine do 5 km – cijena je paušal za 100 m plus naknada za svakih daljnjih 100 m, i od 5 km - cijena je paušal za 5 km plus naknada za svaki daljnji km;
 - 155 Mbps - do 3,2 km, od 3,3-5 km, od 5 km
- Portugal Telecom – podjela vodova na one do 10 km, 10-30 km, 30-50 km, 50-100 km, preko 100 km

U slučaju predloženih regulatornih obveza HT-u napominjemo kako iste nije moguće provesti u kratkim rokovima kako je predloženo. Naime u predmetnom slučaju ne radi se samo o tome da je opisani način pružanja usluge potrebno izmijeniti u standardnoj ponudi, nego bi se temeljem predloženih promjena u Analizi tržišta morao iz temelja promijeniti koncept pružanja usluge iznajmljenih vodova, a što ima utjecaj na gotovo sve segmente poslovanja HT-a. Za omogućavanje takvih izmjena i za prilagodbu novom konceptu pružanja usluge iznajmljenih vodova potrebne su sustavne promjene, koje uključuju, ali se ne ograničavaju samo na sveobuhvatne promjene na tehničkim i IT sustavima. Temeljem naše inicijalne analize, za provedbu izmjena navedenih promjena procjenjujemo kako je potrebna najmanje 1 godina.

¹² Commission Recommendation of 29 March 2005 on the provision of leased line in the European Union – Part 2 – Pricing aspects of wholesale leased line part circuits (2005/268/EC)

Obveza pristupa i korištenja posebnih dijela mreže

U dijelu predložene regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže ističemo sljedeće:

- kao što smo prethodno već naveli smatramo kako je u slučaju uvođenja novih i poboljšanih tehnologija nužno prethodno provesti analizu da li su ispunjeni uvjeti da bi se novouvedena tehnologija mogla uopće smatrati zamjenskom uslugom. Stoga smatramo kako prije ispunjavanja navedenog preduvjeta određivanje regulatornih obveza koje bi se odnosile na nove i poboljšane tehnologije nije osnovano niti opravdano;
- smatramo kako su naknade za kašnjenje određene u prevelikom iznosu. Pri tome smatramo da obrazloženje HAKOM-a kako ne smije postojati diskriminacija između različitih veleprodajnih uvjeta, te kako je potrebno propisivanje istih uvjeta za sve veleprodajne usluge, izlazi iz okvira propisanih Zakonom o elektroničkim komunikacijama (Narodne novine, broj 70/08; dalje: ZEK). Naime člankom 56. ZEK-a propisano je kako HAKOM ne može odrediti ni jednu regulatornu obvezu u slučaju ako se utvrdi djelotvorno tržišno natjecanje na pojedinom mjerodavnom tržištu, dok u slučaj utvrđenog nedostatka tržišnog natjecanja na pojedinom mjerodavnom tržištu regulatorne obveze se moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu. Drugim riječima, smatramo kako određivanje regulatorne mjere na jednom tržištu nije opravdano povezivati s regulatornom mjerom na drugom tržištu isključivo iz razloga da bi se ujednačile regulatorne obveze, nego bi svaka regulatorna mjera trebala proizlaziti iz utvrđenog nedostatka na odgovarajućem mjerodavnom tržištu.

Pri tome u slučaju mjerodavnog tržišta zaključnih segmenata veleprodajnih iznajmljenih vodova ne nalazimo podatke o tome da li je razmatrana sama opravdanost i utemeljenost određivanja predloženih naknada.

Nadalje s obzirom da je sadašnja naknada za zakašnjenje uspostave iznajmljenog voda iznosi 5% mjesečne naknade za korištenje iznajmljenog voda po svakom radnom danu zakašnjenja molimo obrazloženje razloga zbog kojih se sada predlaže povećanje te naknade u iznosu od 10-30 puta. Naime prema našim saznanjima ne postoje razlozi koji bi ukazivali na potrebu izmjene sadašnje naknade, osobito ne u ovako značajnom iznosu. Drugim riječima, smatramo kako uz sadašnji iznos naknade za zakašnjenje uspostave iznajmljenog voda ne postoji rizik pojave ili povećanja neke od prepreka razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja, a što bi zahtijevalo promjenu postojeće regulacije.

Predlažemo stoga da se i dalje zadrži sadašnji iznos naknade za zakašnjenje uspostave iznajmljenog voda (5%).

- Nastavno na predložene rokove koji se odnose na osiguranje osnovne razine ostvarivanja usluge predlažemo da se rok za razmatranje zaprimljenih zahtjeva za sklapanje ugovora te obavijesti korisnika o postojanju odgovarajućih tehničkih uvjeta za priključenje zatraženih elektroničkih komunikacijskih vodova produlji na 30 dana.

Također, smatramo kako su i rokovi određeni za uspostavu zatraženih iznajmljenih vodova u slučaju ispunjenja odgovarajućih tehničkih uvjeta prekratki. Primjera radi u slučaju realizacije traženog kapaciteta putem mikrovalne veze, izdavanje dozvole od strane HAKOM-a za realizaciju takve veze traje oko 30 dana.

Radi omogućavanja realizacije uspostavljanja zatraženih iznajmljenih vodova u što kraćim rokovima, odnosno planiranja potrebnih izmjena i nadogradnji u mreži (planiranje troškova,

nabava potrebne opreme i dozvola) smatramo nužnim omogućiti da se od operatora zatraži dostava planova korištenja iznajmljenih vodova za razdoblje od godine dana unaprijed.

Obveza transparentnosti

U odnosu na predložene rokove u poglavlju 8.1.3. Analize tržišta smatramo nužnim skrenuti pozornost na sljedeće.

S obzirom na sveobuhvatnost i kompleksnost predloženih izmjena koje iz temelja mijanjaju način pružanja usluge iznajmljenih vodova smatramo kako predloženi rok od 60 dana od stupanja na snagu konačne odluke nije dovoljan za početak pružanja usluge iznajmljenih vodova na način kako je predloženo Analizom tržišta.

Jednako tako rok od 30 dana prije izmjene standardne nije dovoljan da bi se moglo dostaviti tehničke uvjete za predmetne usluge.

Smatramo kako je potrebno 12 mjeseci prilagodbe (tzv. prijelazni period) iz sljedećih razloga:

- za sve izmjene u sustavima kako bi se zadovoljile predložene regulatorne obveze potrebno je osigurati kapitalna ulaganja koja je potrebno unaprijed planirati
- obveza transparentnosti, računovodstvenog razdvajanja, pristup informacijama o fakturiranju usluge, pristup informacijama o statusu dostupnosti i ostalo zahtijevaju IT resurse kojima je također potrebno vrijeme da prilagode kako baze podataka tako i aplikacije

Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Smatramo kako određivanjem cijena usluge iznajmljenih vodova u Analizi tržišta, na način da iste obuhvaćaju i prijenosne segmente iznajmljenih vodova, HAKOM prelazi okvire utvrđenog mjerodavnog tržišta.

Naime s obzirom na dimenzije mjerodavnih tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova određene Analizom tržišta, te veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova određene Testom tri mjerila, HAKOM Analizom tržišta HT-u predlaže regulatorne mjere tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova prije nego je analiza tog tržišta uopće započela. Time ne samo da se dovodi u pitanje postupanje HAKOM-a sukladno odredbama ZEK-a vezano uz određivanje i analizu tržišta (članak 54.), procjenu značajne tržišne snage operatora (članak 55.) i određivanje regulatornih obveza (članak 56.), nego se ujedno i prejudicira ishod analize tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova.

Stoga smatramo kako se regulatorne obveze određene Analizom tržišta moraju zadržati u granicama utvrđenih dimenzija mjerodavnog tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova, ili da je nužno izmijeniti dimenzije mjerodavnog tržišta.

U slučaju određivanja cijena tradicionalnih digitalnih vodova putem SDH, PDH i (S)HDSL tehnologije HAKOM se poziva na primjenu Preporuke Europske komisije. Preporuka Europske komisije prvenstveno se temelji na iznajmljenim vodovima kratkih udaljenosti, pri čemu se krenulo od pretpostavke da je

udaljenost između lokacije krajnjeg korisnika i čvora pristupnog operatora 3 km¹³. Dakle očito je kako za udaljenost između čvora pristupnog operatora i čvora drugog operatora, a što bi u ovom slučaju odgovaralo prijenosnom segmentu, nije predviđeno da prelazi udaljenost veću od 47 km.

Pri tome najveća udaljenost od 50 km u Preporuci Europske komisije nije određena temeljem činjenice da u državama članicama Europske unije ne postoje udaljenosti iznajmljenih vodova veće od 50 km, nego stoga što se u predmetnom slučaju radi o specifičnim iznajmljenim vodovima kratkih udaljenosti.

HAKOM međutim u Analizi tržišta polazi od pretpostavke da maksimalna moguća takva udaljenost u Republici Hrvatskoj iznosi oko 600 km. Očito je dakle iz navedenog kako HAKOM proširuje primjenu Preporuke Europske komisije sa dijela iznajmljenih vodova kratkih udaljenosti na iznajmljene vodove bilo kojih udaljenosti. Nadalje, navođenjem pretpostavke da zračna udaljenost između lokacije krajnjeg korisnika i točke međupovezivanja operatora korisnika i HT-a u Republici Hrvatskoj može biti do 600 km, u potpunosti se zanemaruje postojeća topologija mreže HT-a, mreže drugih operatora, ali i specifičnost geografskog položaja i oblika Republike Hrvatske.

Naime, prema našim pokazateljima prosječna udaljenost između krajnjeg korisnika i pristupne točke (čvora) koja je najbliže lokaciji krajnjeg korisnika iznosi oko 1,5 km, pri čemu za takvo povezivanje niti tehnički nije moguće ostvariti udaljenosti veće od 20 km (odnosno ovisno o vrsti voda još i manje, tj. oko 5 km). Uzimajući u obzir stupanj izgrađenosti elektroničkih komunikacijskih mreža u Republici Hrvatskoj smatramo kako nisu realne situacije u kojima bi udaljenost od pristupnog točke do čvora drugog operatora koji je zatražio uslugu dijela iznajmljenog voda ili uslugu iznajmljenog voda, odnosno do čvora drugog operatora koji može također nudi prijenosni segment na traženoj relaciji, dosezale udaljenosti koje se mjere u stotinama kilometara, nego da su realne udaljenosti reda veličine kako je to određeno i Preporukom Europske komisije.

Međutim, s druge strane ukoliko se i ustraje na principu navedenom u Analizi tržišta o najvećim udaljenostima u Republici Hrvatskoj, skrećemo pozornost kako navedene udaljenosti ni u kom slučaju nije opravdano određivati preko područja drugih država s obzirom da takvo povezivanje nije moguće ostvariti nacionalnim vodovima. Ujedno takav princip određivanja udaljenosti preko teritorija drugih država se ne primjenjuje čak niti u slučaju međunarodnih ugovora o iznajmljenim vodovima. Stoga ukoliko HAKOM ustraje na određivanju cijena prema principu navedenom u Analizi tržišta, smatramo kako je nužno proširiti kategorije predviđenih udaljenosti tako da se udaljenosti odrede na način da prolaze isključivo teritorijem Republike Hrvatske i to na temelju ukupne udaljenosti izlomljenih linija određenih po principu korisnik-čvor-čvor-korisnik.

U slučaju predloženog određivanja cijene za uslugu veleprodajnog iznajmljenog voda u Analizi tržišta mišljenja smo kako predloženi pristup još jasnije potvrđuje da se predloženom strukturom cijena izlazi izvan okvira utvrđenog mjerodavnog tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova.

Naime, u slučaju usluge dijela iznajmljenog voda u pojedinim slučajevima još se i može govoriti o tome da su moguće situacije u kojima je uz zaključni segment iznajmljenih vodova nužno omogućiti korištenje i prijenosnog segmenta iznajmljenih vodova kako bi operator koji iznajmljuje vodove mogao dobiti funkcionalnu uslugu. Međutim u slučaju usluge veleprodajnog iznajmljenog voda smatramo kako u Analizi tržišta određivanje regulatornih obveza koje se odnose na prijenosni segment iznajmljenih vodova

¹³ Commission staff working document Methodology, reference configuration and data of leased lines in Member States related to the Commission Recommendation of 29 March 2005 on the provision of leased lines in the European Union – Part 2 – Pricing aspects of wholesale leased line part circuits (notified under document number C(2005) 103)

nije ni u kojem slučaju opravdano s obzirom da nedvojbeno prelaze dimenzije mjerodavnog tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova.

Čak i uz pretpostavku kako HAKOM u konačnici nakon svih provedenih analiza namjerava napraviti poveznicu između tržišta veleprodajnih zaključnih segmenata iznajmljenih vodova i tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova, s obzirom da je u Testu tri mjerila za mjerodavno tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na konkurentnim relacijama utvrđeno kako isto nije podložno prethodnoj regulaciji, nejasno je na koji način i uz koje uvjete HT može na tržištu nuditi uslugu veleprodajnog iznajmljenog voda u slučaju kada bi navedena usluga uključivala relaciju koja je određena kao konkurentna.

Stoga smatramo kako bi prikladnije bilo da se na mjerodavnom tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova napravila drugačija podjela na podtržišta. Naime ne samo da bi drugačija podjela na podtržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova kako je opisano u poglavlju 5. ovog dokumenta bila primjerenija stanju na tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova u Republici Hrvatskoj, nego bi se i Preporuka Europske komisije mogla na primjereniji način primijeniti.

Dodatno vezano uz navedeno u poglavlju koje se odnosi na određivanje cijene za uslugu veleprodajnog iznajmljenog voda, skrećemo pozornost na sljedeće pri određivanju udjela priključne točke u cijeni koja bi odgovarala cijeni za uslugu dijela iznajmljenog voda.

Kao što je prethodno već navedeno, u mreži HT-a prosječna udaljenost između krajnjeg korisnika i pristupne točke (čvora) koja je najbliže lokaciji krajnjeg korisnika iznosi oko 1,5 km. Stoga smatramo kako bi udio naknade po priključnoj točki u odnosu na cijenu koja bi odgovarala cijeni za uslugu dijela iznajmljenog voda u slučaju voda do 2 km trebala iznositi 75%.

Drugim riječima, u slučaju ukoliko HAKOM ustraje na primjeni predloženog postupka određivanja cijene navedenog u Analizi tržišta smatramo kako je za izračun iznosa mjesečne naknade po priključnoj točki potrebno temeljiti na udjelu od 75%.

U slučaju digitalnih iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije, odnosno putem IP/MPLS prijenosne tehnologije određeno je kako je HT obavezan odrediti cijene na temelju metode maloprodajna cijena minus uz obvezu određivanja cijena s obzirom na duljinu voda. Kako HT na maloprodajnoj razini za Ethernet i IP/MPLS tehnologije ne određuje maloprodajne cijene na temelju duljine voda smatramo kako se ovako određenom regulatornom obvezom HT-u određuju i obveze na maloprodajnoj razini, a što nije predmet ove analize, čime se prelazi okvire članka 56. ZEK-a.

U slučaju provedbe ovako predložene regulatorne obveze nadzora cijena na veleprodajnoj razini za uslugu iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije i IP/MPLS prijenosne tehnologije isto će se reflektirati i na maloprodajni cjenik zbog metode maloprodajna cijena minus. To će imati za posljedicu i povećanje kompleksnosti izračuna maloprodajnih cijena, odnosno rekalkulaciju postojećih cijena, što može imati utjecaj na postojeće i nove korisnike.

Slijedom predloženog načina određivanja veleprodajnih cijena proizlazi kako se Analizom tržišta predlaže i regulacija maloprodajnih cijena usluga iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije i IP/MPLS prijenosne tehnologije, s obzirom da HT-u nije ostavljena mogućnost da na komercijalnoj osnovi odredi strukturu svojih maloprodajnih cijena. Drugim riječima, tako predloženom regulatornom mjerom određuje se regulacija usluge koja nije obuhvaćena definiranim mjerodavnim tržištem.

Stoga tražimo da se u dijelu poglavlja 8.1.4. Analize tržišta izostavi bilo kakva obveza temeljem koje bi proizlazila i regulacija maloprodajnih cijena. U skladu s tim u dijelu koji se odnosi na digitalne iznajmljene vodove putem Ethernet prijenosne tehnologije i digitalne iznajmljene vodove putem IP/MPLS prijenosne tehnologije predlažemo brisanje rečenice „Isto tako, HT je obavezan odrediti cijene s obzirom na duljinu voda (u skladu s podjelom za tradicionalne digitalne vodove).“.

Obveza računovodstvenog odvajanja

S obzirom na specifičnosti provođenja obveze računovodstvenog odvajanja, te vođenja troškovnog računovodstva nužno je potrebno da se bilo kakve promjene koje imaju utjecaj na izmjene na modelima koji omogućavaju provedbu ovih obveza počnu primjenjivati od 1. siječnja pojedine godine zbog sljedivosti i usporedivosti u regulatornim financijskim izvješćima.

Kao primjer kompleksnosti usluge iznajmljenih vodova, te što bi značila predložena temeljita izmjena načina pružanja usluge iznajmljenih vodova možemo navesti i činjenicu kako je temeljem liste proizvoda (produktivnih kodova) koji se svake godine kao sastavni dio dokumentacije za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo dostavljaju HAKOM-u vidljivo da HT trenutno ima 615 produktivnih kodova koji se odnose na veleprodajne iznajmljene vodove što čini ukupno 20 % svih proizvoda (produktivnih kodova) HT-a.

Ti proizvodi (produktivni kodovi) predstavljaju objedinjene usluge najma vodova te su prezetirane u okviru Tržišta 3, segment Ostalo.

Uz sve već naprijed navedeno, dijeljenje usluga na prijenosni i zaključni segment dovelo bi do promjene cjelokupne strukture matičnih podataka produktivnih kodova, povećalo broj produktivnih kodova za duplo što bi značajno usporilo sustav obrade podataka i onemogućilo usporedivost podataka iz godine u godinu.

Dodatno napominjemo da bi za potrebe troškovnog modeliranja bilo potrebno intervenirati u sve postojeće izvorišne sustave podataka, kao i promjenu zahtjevanog i vrlo složenog sustava troškovnog modeliranja. Konkretno preinake bi bile nužne u svim koracima procesa računovodstvenog odvajanja i u svim postojećim alatima i bazama podataka od ulaznih tablica/access baza do dograđivanja FAC modela inženjerskih modela, LRIC modela, reporting modela itd.

Navedene promjene u IT sustavima/alatima zahtijevaju vrijeme i značajne investicije za HT.

Mišljenja smo kako je nužno da predložene regulatorne obveze ne prelaze okvire utvrđenih nedostataka na mjerodavnom tržištu iznajmljenih vodova, odnosno da se zadrže u okviru dimenzije utvrđenog mjerodavnog tržišta.

Također, molimo da se predložene regulatorne obveze u najvećoj mogućoj mjeri usklade s postojećom konfiguracijom mreže, odnosno načinu pružanja usluge iznajmljenih vodova.

U slučaju određivanja regulatornih obveza kako je predloženo, zbog potrebnih značajnih izmjena na tehničkim i IT sustavima, potrebno je najmanje 1 godina za implementaciju istih.

5. Tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova

HAKOM je u Testu tri mjerila podijelio tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova ovisno o tome radili se o konkurentnim relacijama ili nekonkurentnim relacijama. Pri tome HAKOM nije ulazio u analize pojedinih relacija nego se podjela temelji na teoretskoj osnovi. Stoga pretpostavljamo kako bi se za pojedinu relaciju postupak utvrđivanja da li se radi o konkurentnoj ili nekonkurentnoj relaciji morao naknadno provoditi u zasebnim postupcima.

U slučaju utvrđivanja mjerodavnog tržišta u zemljopisnoj dimenziji u Testu tri mjerila HAKOM polazi od pretpostavke da postoji gotovo neograničen broj relacija koje operatori žele povezati unutar nacionalnog teritorija. Pri tome iz navedenog u poglavlju 5.2 Testa tri mjerila proizlazi kako je sljedeća pretpostavka da HT na svakoj od tih relacija ima mogućnost pružiti uslugu iznajmljenog voda. Iako HT ima najrazvijeniju mrežu u Republici Hrvatskoj to ne mora nužno znači da je HT zaista u mogućnosti ponuditi uslugu iznajmljenog voda na svakoj relaciji (to na primjer može biti ograničeno zbog na primjer nepokrivenosti relacije, ne postojanja raspoloživih kapaciteta ili drugih tehničkih ograničenja). Pri tome moguća je i situacija da na određenoj relaciji uslugu iznajmljenog voda može ponuditi samo jedan operator koji nije povezano društvo HT-a, a kom slučaju temeljem navedenog u poglavlju 5.2 Testa tri mjerila proizlazi kako bi takva relacija bila smatrana konkurentnom relacijom.

Na taj način dolazi do diskriminacije HT-a s obzirom da u slučaju kada pojedinu relaciju nudi samo HT ta relacija ima tretman nekonkurentne relacije, a u slučaju kada bi je nudio samo jedan drugi operator koji nije HT tada bi takva relacija imala tretman konkurentne relacije.

Kako temeljem predloženog Testa tri mjerila analiza mjerodavnog tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova – nekonkurentne relacije tek trebala uslijediti, ovim putem ne želimo prejudicirati moguće regulatorne obveze koje bi temeljem toga proizlazile. Međutim želimo skrenuti pozornost kako smatramo da temeljem Testa tri mjerila primjena regulatornih obveza na mjerodavno tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova - konkurentne relacije, a do čega može doći temeljem predloženog u Analizi tržišta i analize mjerodavnog tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova - nekonkurentne relacije, ne bi bilo u skladu s člankom 56. ZEK-a.

Drugim riječima, prema našem shvaćanju navedenog u Testu tri mjerila dolazimo do zaključka kako će neovisno o utvrđenom kako mjerodavno tržište veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova – konkurentne relacije nije podložno prethodnoj regulaciji, do regulacije iznajmljenih vodova HT-a na konkurentnim relacijama ipak doći, s obzirom da će se konkurentnost na pojedinoj relaciji moći tek naknadno utvrđivati. Pri tome postavlja se i pitanje na kome će biti da u takvom postupku dokaže kako na pojedinoj relaciji postoji konkurentnost, te što u slučaju nakon što se utvrdi da je pojedina relacija konkurentna, a HT je već možda u tom trenutku iznajmio zatraženi vod pod uvjetima koji reguliraju nekonkurentne relacije.

Ovdje se može također postaviti i pitanje koji su uvjeti koje s obzirom na principe tržišnog natjecanja HT može ponuditi na konkurentnim relacijama uz istovremenu uspostavljenu regulaciju na nekonkurentnim relacijama. Pri tome kao primjer možemo pretpostaviti sljedeće moguće situacije:

- postojanje dviju relacija koje su po svim karakteristikama iste (udaljenost, korištena tehnologija, prijenosna brzina) od kojih je jedna ocijenjena konkurentnom a druga nekonkurentnom,
- usluga iznajmljenog voda omogućiti se po uvjetima za nekonkurentnu relaciju, te se naknadno utvrdi kako se radi ipak o konkurentnoj relaciji.

S obzirom na sva navedena pitanja i nejasnoće vezano uz utvrđivanje podržišta na mjerodavnom tržištu veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova predlažemo da se razmotri podjela tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova napravi na sljedeći način:

- tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama između županija
- tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama unutar pojedine županije – konkurentne relacije
- tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama unutar pojedine županije – nekonkurentne relacije

Ovakva podjela na podržišta bi bila na tragu konfiguracije mreže HT-a, te ostalih operatora, te bi smanjila neizvjesnost da li je pojedina relacija konkurentna ili nekonkurentna.

Naime s obzirom na razinu izgrađenosti mreže drugih operatora i njihovu nazočnost na pojedinim točkama smatramo kako u slučaju tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama između županijskih središta smatramo kako ne postoje visoke i trajne zapreke za ulazak na navedeno podržište, te da navedeno podržište teži razvoju učinkovitog tržišnog natjecanja. Slijedom toga smatramo kako prvo i drugo mjerilo¹⁴ iz Testa tri mjerila tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama između županijskih središta ne bi bila zadovoljena.

U slučaju tržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova na relacijama unutar pojedine županije pretpostavljamo da su mogući slučajevi u kojima bi postojale relacije na kojima bi samo jedan operator mogao biti u mogućnosti ponuditi prijenosni segment ili da bi za potrebe povezivanja zaključnog segmenta s točkom od koje dalje neki drugi operator može osigurati prijenosni segment bilo nužno uz zaključni segment osigurati i pružanje usluge ograničenog dijela prijenosnog segmenta.

Međutim i u tom slučaju smatramo kako je za svaki pojedini slučaj prije određivanja regulatornih mjera potrebno utvrditi radi li se o konkurentnoj ili nekonkurentnoj relaciji. Pri tome jedan od kriterija bi mogao biti i postojanje realizirane kolokacije (na primjer za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji).

Također smatramo da bi HAKOM trebao voditi registar POP-ova svih operatora kako bi se transparentno mogla odrediti konkurentnost određene relacije, te kako bi se umanjili potencijalni sporovi oko određivanja konkurentnosti pojedine relacije.

Ovdje predložena podjela na podržišta veleprodajnih prijenosnih segmenata iznajmljenih vodova struktura bila bi primjerenija stvarnoj konfiguraciji mreža u Republici Hrvatskoj, omogućila bi provođenje analize podržišta temeljem stvarnih tržišnih pokazatelja, te bi moguće regulatorne obveze na pojedinom tržištu bilo moguće implementirati u kraćem vremenskom razdoblju i uz manje troškove s obzirom da bi se pratila postojeća konfiguracija mreže.

U navedenom slučaju i Preporuku Europske komisije bilo bi moguće primijeniti u okvirima kako je i predviđeno samom preporukom - na malim udaljenostima.

Hrvatski Telekom d.d.

¹⁴ Prvo mjerilo: prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode. Drugo mjerilo: struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira